

ویژه نامه نشریه مهندسی سازه و ساخت (علمی - پژوهشی)

www.jsce.ir

کالبدشکافی منشأ دعاوی قراردادهای همسان خدمات مشاوره ایران و فیدیک

مجید پرچمی جلال^{۱*}، ساناز فرشاد^۲

۱- استادیار، گروه مدیریت پروژه و ساخت، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران

۲- کارشناس ارشد مدیریت پروژه و ساخت دانشگاه شهید بهشتی، تهران

چکیده

به دنبال فراگیر شدن بکارگیری روش‌های نوین اجرایی و نقش پر رنگ خدمات مهندسی در آنها و گسترش روابط قراردادی برای تحقق این خدمات در داخل و خارج از کشور، نیاز به تدوین قراردادهای همسان داخلی و بین‌المللی فیدیک اهمیت یافت. قراردادهایی که در واقع چارچوبی استاندارد برای تخصیص مسئولیت‌ها و ریسک‌های پروژه‌های مطالعاتی و طراحی در اختیار مشاوران و کارفرمایان قرار می‌دهند. تحقیق حاضر به بررسی و مقایسه قراردادهای همسان خدمات مشاوره ایران و فیدیک پرداخته و نقاط چالش برانگیز و موارد منشأ بروز اختلافات و ادعا و اصلاحی مورد نیاز در آنها را تعیین می‌نماید.

بدین ترتیب در ابتدا با مقایسه تفصیلی مفاد قراردادهای همسان ایران و فیدیک، مهم‌ترین رویدادهای منشأ ادعا تعیین و ساختار شکست آنها تدوین و سپس عامل مستحق و نوع استحقاق در صورت بروز آنها بر اساس قراردادهای همسان فوق تعیین گشته و تحلیل مقایسه‌ای و آماری آنها نیز صورت گرفت. به این ترتیب فهرست کاملی از رویدادهای با قابلیت جبران و بدون قابلیت جبران خسارت برای مشاور یا کارفرما با منشأ دعاوی زمانی، هزینه‌ای، محدود‌های و قراردادی تعیین شده و مشخص گردید ریسک مهندسان مشاور بر خلاف کارفرمایان در انعقاد قراردادهای همسان ایران خیلی بیشتر از قراردادهای همسان فیدیک بوده و حوزه‌های هزینه‌ای به عنوان بیشترین علل بروز دعاوی شناخته شده است. بر این اساس و طبق نظر خبرگان، موارد اصلاحی پیشنهادی در مفاد قراردادهای همسان ایران و فیدیک ارائه گردید.

کلمات کلیدی: دعاوی، منشأ ادعا، خدمات مشاوره، قراردادهای همسان ایران و فیدیک، قرارداد همسان خدمات مشاوره.

شناسه دیجیتال:		سابقه مقاله:				
doi:	10.22065/jsce.2017.75051.1062	چاپ	انتشار آنلاین	پذیرش	بازنگری	دریافت
	http://dx.doi.org/10.22065/jsce.2017.75051.1062	۱۳۹۷/۰۸/۳۰	۱۳۹۶/۰۷/۲۷	۱۳۹۶/۰۷/۲۷	۱۳۹۶/۰۷/۰۹	۱۳۹۵/۱۱/۱۰
				*نویسنده مسئول:		
				مجید پرچمی جلال		
				parchamijalal@ut.ac.ir		
				پست الکترونیکی:		

The claim orientation dissection in Iran and FIDIC consultant's contracts

Majid Parchami Jalal^{1*}, Sanaz Farshad²

1- Assistant professor of project management group, Faculty of fine art, University of Tehran

2- M.S. of construction & project management, Shahid Beheshti University of Tehran

ABSTRACT

Extensive use of new project delivery systems and engineering important role followed by contractual types developments inside or outside of country increased the importance of providing identical internal and international contracts. These contracts prepared a standard framework for project risk and responsibilities allocation for both consultants and clients. This research aims to study general condition of Iran and FIDIC consultant's agreement to determine challenging clauses and conflict orientation in these contracts.

Accordingly, after reviewing Iran and FIDIC client/ consultant agreements, comparison between contractual clauses has been carried on and important clauses with indemnity provision has been separated; which based on, claim source breakdown structure (CSBS) produced. Compensate receiver and indemnity type for those clauses has been set according to Iran and FIDIC consultant's general condition; followed by comparing between two contract clauses and analytical analysis. Consequently, a complete list of important clauses with indemnity provision related to consultants and clients determined and classified in terms of cost, time, scope and contractual claim's reasons. The results show higher contractual risks and most claims ensue of cost's conflicts for consultants in internal contracts. Recommended suggestion for Iran and FIDIC client/ consultant agreement are provided based on this study results and expert's ideas.

ARTICLE INFO

Received: 29/01/2017

Revised: 31/07/2017

Accepted: 18/08/2017

Keywords:

*Claim,
claim orientation,
consultant services,
Iran consultant general
condition,
FIDIC client/consultant
agreement*

All rights reserved to Iranian Society of Structural Engineering.

doi: 10.22065/jsce.2017.75051.1062

*Corresponding author: Majid Parchami Jalal.

Email address: parchamijalal@ut.ac.ir

۱- مقدمه

مهندسان مشاور مجموعه‌ای از مهندسان رشته‌های مختلف هستند که به علت داشتن دانش و تخصص می‌توانند منشأ خدمات ارزنده‌ای برای سرمایه‌گذاران در اجرای طرح‌ها باشند. مهندسان مشاور نوعی اهرم علمی و فنی هستند که می‌توانند با تجهیز خود به دانش روز و ایجاد هسته‌های تخصصی و ارتباط نزدیک‌تر با سازندگان داخلی در زمینه‌های مختلف احداث و بهره‌برداری، با حداکثر بهره‌وری در ارائه خدمات موفق برای طرح و سرمایه‌گذار نقش اساسی ایفا نمایند [۱].

پس از اینکه قراردادی برای انجام خدمات مهندسی بین کارفرما و مهندس مشاور به امضاء رسید باید به این نکته توجه شود که انجام موفقیت آمیز کار به عواملی وابسته می‌باشد که همیشه به طور صریح در قراردادهای نوشته نمی‌شوند. برخی از این عوامل عبارتند از:

۱. اعتماد متقابل و همکاری
۲. ارتباط موثر
۳. توصیف روشن مسئولیت‌ها
۴. بازبینی‌ها یا تاییدات
۵. صورت حساب و پرداخت سریع
۶. گفتگوهای حرفه‌ای برای رفع اختلافات [۲].

بازبینی جزئیات مفاهیم درج شده در قراردادهای، یکی از راه‌های پیشگیری از بروز دعاوی و اختلافات و توقف خدمات مشاوران در پروژه‌های ساخت محسوب می‌شود [۳]. براساس بررسی‌های انجام شده، یک ادعا زمانی رخ می‌دهد که انجام بخشی از قرارداد با نقض بخش دیگری از آن امکان پذیر باشد. به عبارت دیگر، بخشی از قرارداد متحمل ضرری می‌شود که این زیان با نقض بخش دیگری از قرارداد قابل جبران خواهد بود [۴]. لذا هرچقدر ابهامات، تناقضات و کاستی‌های قراردادهای مشاور جهت انجام مطالعات و طراحی منعقد می‌نمایند. قرارداد مذکور با توجه به ماهیت دولتی یا خصوصی بودن کارفرما می‌تواند حالت غیرهمسان یا همسان باشد، به عبارت دیگر اگر کارفرما خصوصی باشد می‌تواند با مهندسان مشاور هر نوع قراردادی در چارچوب قانون مدنی تنظیم نماید ولی اگر کارفرما یکی از سازمان‌های دولتی باشد باید از قرارداد همسان خدمات مشاوره که توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تدوین و ابلاغ شده است، استفاده نماید [۵]. قرارداد همسان خدمات مشاوره از نوع گروه اول یعنی لازم‌الاجرا می‌باشد و شامل یک موافقتنامه، شرایط عمومی و شش پیوست می‌باشد. پیوست دو شرح خدمات برای پروژه‌های عمرانی به صورت همسان تدوین و ابلاغ شده است [۶].

اولین قرارداد خدمات مشاوره در ایران تحت عنوان قرارداد یکسان شماره سه (مطالعات و خدمات نظارت کارهای معماری) تدوین و ابلاغ شده است پس از آن در سال ۱۳۷۵، قرارداد همسان خدمات مشاوره کنونی جایگزین قرارداد خدمات همسان نوع سه شد که این قرارداد همسان شامل موافقتنامه، شرایط عمومی ۳۷ ماده‌ای و شش پیوست می‌باشد و باید در پروژه‌های عمرانی داخل کشور از آن استفاده شود [۷]. اما در قراردادهای بین‌المللی برای صدور خدمات مهندسی داخلی و یا بهره‌گیری از خدمات مهندسی مشاوران خارجی از فرم قراردادهای فنی و مهندسی فیدیک (کتاب سفید) استفاده می‌شود. کتاب سفید فیدیک شامل موافقتنامه، شرایط عمومی و چهار پیوست می‌باشد [۸].

هدف کلی از این مطالعه، تعیین علل بروز دعاوی در قراردادهای خدمات مشاوره میان کارفرما و مهندسان مشاور و دسته‌بندی انواع دعاوی به وجود آمده بر اساس مطالعات صورت پذیرفته از مقایسه منشأ دعاوی با متون و مفاهیم درج شده در قراردادهای همسان خدمات مشاوره ایران و فیدیک می‌باشد که از منظر دو عامل قراردادی (مشاور و کارفرما) نیز دسته‌بندی شده‌اند. بدین ترتیب با اصلاح مفاهیم مذکور در قراردادهای همسان خدمات مشاوره ایران و فیدیک، از بروز بسیاری از دعاوی هزینه‌ای، زمانی، کیفی و جلوگیری بعمل آید.

۲- سیر تاریخی تدوین قراردادهای همسان خدمات مشاوره داخلی و بین‌المللی فیدیک

۲-۱- سیر تاریخی تدوین قرارداد همسان خدمات مشاوره در ایران

در اواخر دهه ۱۳۴۰ و اوایل دهه ۱۳۵۰ هجری شمسی، با سازمان یافتن نظام خدماتی دولت، اولین نوع شرح خدمات مهندسان مشاور تعریف شد که غالباً برگرفته از تمدن غرب بوده اما سعی بر آن شده بود تا با فرهنگ و تمدن ایران تلفیق شود. این شرح خدمات پس از آن در میانه دهه ۱۳۵۰ به منظور متناسب سازی این خدمات با معماری ایرانی مورد بازبینی قرار گرفت [۹]. در سال ۱۳۶۷، سازمان برنامه و بودجه الزام کرد که کلیه مهندسان مشاور مدارک و گزارش‌های مطالعاتی خود را به سازمان ارسال دارند. در سال ۱۳۷۴ بخشنامه‌ای از طرف سازمان برای تهیه قراردادهای ناهمسان (بخشنامه ۳۲۰۰) مهندسان مشاور صادر شد. در سال ۱۳۷۹ موافقتنامه و شرایط همسان قراردادهای خدمات مشاوره (نشریه شماره ۴۳۱۸) از نوع گروه اول (لازم‌الاجرا) تدوین و ابلاغ شد. یک ماه پس از آن نیز در مرداد ماه ۱۳۷۹ موافقتنامه و شرایط همسان قراردادهای خدمات مشاوره پژوهشی (نشریه شماره ۳۴۱۹) صادر شد. در سال ۱۳۸۱ آئین‌نامه جدیدی برای تهیه قراردادهای ناهمسان خدمات مشاوره‌ای جایگزین بخشنامه پیشین (بخشنامه شماره ۳۲۰۰) شد. در سال ۱۳۸۳ نیز موارد مربوط به بیمه پروژه‌های خدمات مشاوره به قراردادهای مشاوران افزوده شد. در سال ۱۳۸۶ نحوه تهیه شرح تفصیلی خدمات مشاوره و مبانی حق الزحمه خدمات، طی بخشنامه‌ای از سوی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تعیین شده و در سال ۱۳۸۸ نیز نحوه اعمال مالیات بر ارزش افزوده بر این قراردادها اضافه گردید [۱۰] [۱۱].

۲-۲- سیر تاریخی تدوین قرارداد همسان خدمات مشاوره بین‌المللی (کتاب سفید فیدیک)

فدراسیون بین‌المللی مهندسان مشاور (فیدیک) در سال ۱۹۱۳ توسط کشورهای فرانسه، بلژیک و سوییس پایه‌گذاری شد. فیدیک تا مدتی پس از جنگ جهانی دوم به دلیل ناآرامی‌های ناشی از دو جنگ جهانی، در حد یک نهاد اروپایی باقی ماند. اما در حال حاضر بیش از ۷۰ کشور جهان عضو فیدیک هستند. فیدیک دارای کمیته‌های مختلفی است که یکی از آنها کمیته قراردادهای می‌باشد [۱۲]. تاکنون این کمیته اقدام به تدوین و انتشار قراردادهای همسان مختلفی از جمله قراردادهای همسان زیر نموده است:

- قرارداد همسان خدمات مشاوره (کتاب سفید)^۱
- قرارداد طرح و ساخت (کتاب زرد)^۲
- قرارداد کلید گردان (کتاب نقره‌ای)^۳
- قرارداد طراحی - ساخت - بهره‌برداری (کتاب طلایی)^۴
- قرارداد اجرا (کتاب قرمز)^۵
- قرارداد اجرای پروژه‌های کوچک (کتاب سبز)^۶

اولین نسخه کتاب سفید فیدیک یا همان قراردادهای همسان خدمات مشاور در سال ۱۹۹۹ میلادی (۱۳۷۹ شمسی) و پنجمین ویرایش آن که در حال حاضر مورد استفاده قرار می‌گیرد و موضوع تحقیق این مقاله نیز است، در سال ۲۰۱۷ (۱۳۹۵ شمسی) تدوین و ارائه شده است [۱۳].

¹ Client/Consultant Model Services Agreement (White Book)

² Conditions of Contract for Plant and Design-Build (New Yellow Book)

³ Conditions of Contract for EPC Turnkey Projects (Silver Book)

⁴ Conditions of Contract for Design, Build and Operate Projects (DBO Projects)

⁵ Conditions of Contract for Construction (New Red Book)

⁶ Short Forms of contract (Green Book)

۳- مروری بر قراردادهای خدمات مشاوره و دعاوی در قراردادها

در رابطه با قراردادهای اجرا و طرح و ساخت و دعاوی مرتبط با آنها مطالعات بسیار گسترده‌ای انجام شده است که برخی از آنها عبارتند از:

- بررسی و تحلیل ادعاهای رایج پیمانکاری در قراردادهای ساخت و طرح و ساخت پروژه‌های گودبرداری عمیق شهری [۱۴]
 - بررسی و تحلیل چالش‌های بخش مهندسی گروه مشارکت انجام پروژه‌های طرح و ساخت و ارائه راهکار [۱۵]
 - بررسی و تحلیل علل ایجاد ادعاهای پیمانکاری قراردادهای طرح و ساخت عمرانی پروژه‌های زیرزمینی کشور [۱۶]
- علیرغم انجام کارهای پژوهشی بسیار زیاد در زمینه قراردادهای طرح و ساخت، متأسفانه کارهای پژوهشی چندانی روی قراردادهای همسان خدمات مشاوره به جز چند مورد از جمله موارد ذیل، انجام نشده است:
- قراردادهای خدمات مشاوره و چالش‌های کلی آن؛ در این تحقیق تلاش شده است تا موافقت‌نامه و پیوست‌های قراردادهای همسان خدمات مشاوره مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفته و جهت بهبود آنها پیشنهادهایی ارائه شود ولی به بررسی مفاد شرایط عمومی قرارداد همسان خدمات مشاوره که موضوع بخشی از این تحقیق حاضر است، پرداخته نشده است [۱۷].

۴- روش تحقیق

۴-۱- روش انجام تحقیق

انجام این تحقیق بر اساس روش محتوایی برای تشریح کمی، نظام‌مند و عینی دو سند به صورت متناظر می‌باشد. روند انجام تحقیق در شکل ۱ نشان داده شده است. روند تحقیق به صورت کلی بر اساس مقایسه تطبیقی و محتوایی دو شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک برای قراردادهای خدمات مشاوره در سیستم انجام سه عاملی و اعتبارسنجی این مقایسه از طریق ارائه پرسشنامه و تایید آن با بهره‌گیری از نظرات خبرگان در دو بخش پیاپی صورت گرفته است.

۴-۲- جامعه آماری و مشخصات خبرگان

مشخصات خبرگانی که در این تحقیق به منظور تدقیق نتایج حاصل از مقایسه تطبیقی دو قرارداد همسان خدمات مشاوره داخلی و بین‌المللی، از نظرات آنها استفاده شده است دارای دو ویژگی زیر بودند:

- داشتن حداقل مدرک کارشناسی عمران یا کارشناسی ارشد عمران یا مدیریت پروژه و ساخت؛ دارای حداقل ۱۰ سال سابقه مرتبط با حوزه قراردادهای خدمات مشاوره داخلی و بین‌المللی فیدیک یا دارای سابقه در رابطه با تدوین ضوابط مرتبط با قراردادهای خدمات مشاوره یا عضو شورای عالی فنی (مرجع داوری ادعاها در قراردادهای عمرانی).

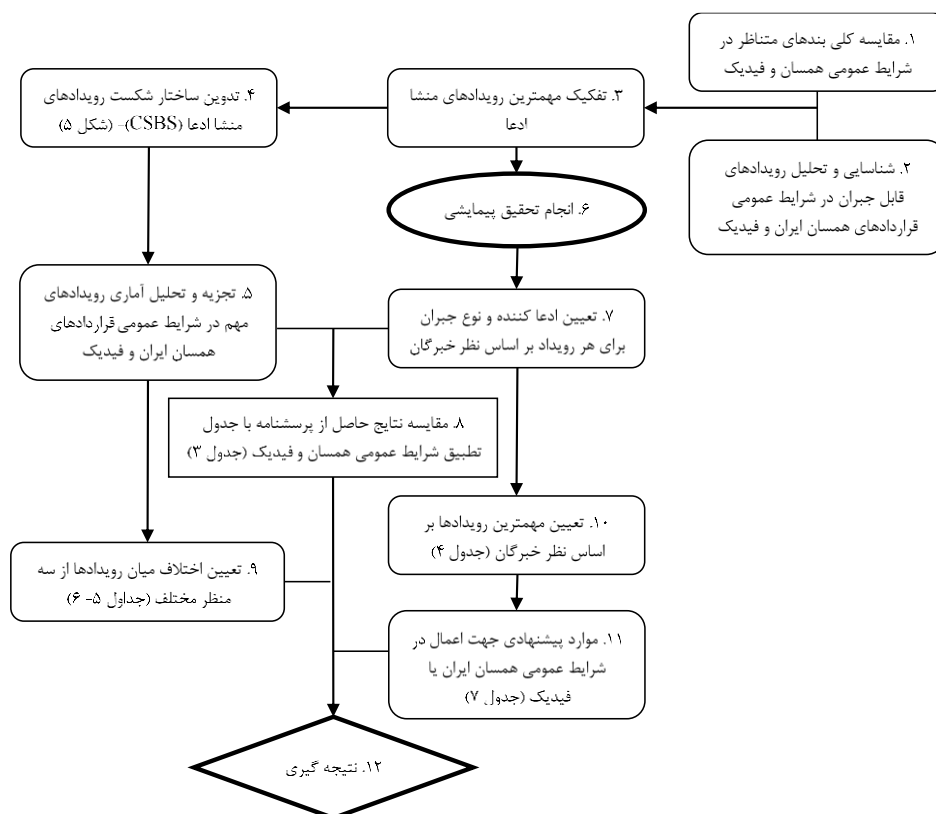
با تحقیق و جستجوی فراوان ۲۰ نفر خبره با مشخصات فوق شناسایی و ۲۰ پرسشنامه مربوط به این تحقیق توسط همه آنها تکمیل گردید. ۱۷ نفر از خبرگان دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۳ نفر دارای مدرک دکتری بودند، میانگین سنی خبرگان ۴۴ سال بوده است.

۵- مقایسه تطبیقی و محتوایی

۵-۱- مقایسه کلی بندهای متناظر در شرایط عمومی همسان و فیدیک

در این بخش (یعنی گام‌های ۱ و ۲ شکل ۱)، سرفصل و موارد قراردادی شرایط عمومی فیدیک به صورت دقیق بررسی شده و در قالب ۱۶۰ بند/ ماده نگاشته شده و سپس مفاد یا بندهای متناظر در شرایط عمومی همسان ایران شناسایی شده و شرح مقایسه‌ای بندهای متناظر نیز برای هر کدام ذکر شدند. ۴۸ بند از فیدیک در شرایط همسان ایران عنوان نشده که از آن جمله می‌توان به مواردی چون تأمین

کارکنان کارفرما توسط مشاور، تأمین خدمات دیگران (کارکنان، تجهیزات و ...) و تغییر موافقتنامه با رضایت طرفین اشاره نمود. ۵۲ بند از شرایط عمومی همسان ایران نیز در فیدیک ذکر نشده است، که شامل مواردی از جمله تأخیر غیرمجاز از سوی مشاور، پرداخت ۰.۸۵٪ حق الزحمه هر قسمت از مطالعات در طول انجام خدمات، شرایط فسخ، تعلیق یا تمدید مدت تعلیق موافقتنامه توسط مشاور و مسئولیت نظارت بر حسن اجرای عملیات می‌باشد. سایر بندها (۶۰ مورد)، با وجود تفاوت‌های جزئی، در هر دو شرایط عمومی عنوان شده‌اند.

شکل ۱: روند تحقیق و نقشه راه.

یکی از نکات قابل ملاحظه در این مقایسه مبحث حل اختلافات می‌باشد، که در ماده ۲۴ شرایط عمومی همسان ایران برای حل اختلافات میان مشاور و کارفرما برای اختلافات ناشی از برداشتهای متفاوت از شرایط عمومی، هیات حل اختلاف و برای اختلافات مربوط به تفاسیر مختلف مفاد قرارداد راجع به اموال، داوری شورای عالی فنی ذکر شده است؛ در صورتی که در فصل هشتم شرایط عمومی فیدیک، مراحل داوری، شامل حل و فصل دوستانه، میانجی‌گری، و داوری به صورت جداگانه عنوان شده و مرجع داوری، اتاق بین‌المللی تجارت پیش‌بینی شده است. در این تحقیق از ارائه تفصیلی اطلاعات این بخش خودداری شده و فقط به ۸ مورد رویداد دارای مغایرت بین دو قرارداد همسان داخلی و فیدیک آن هم به صورت مختصر در قالب جدول شماره ۱ پرداخته شده است.

۵-۲- شناسایی و تحلیل رویدادهای قابل جبران در شرایط عمومی قراردادهای همسان ایران و فیدیک

پس از بررسی دقیق طی گام‌های ۱ و ۲، رویدادها و منشأهای ادعا و عامل مستحق (ادعا کننده) در هر دو شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک شناسایی و تفکیک شدند که در قالب ۳۰ رویداد به صورت بخش اول و دوم در جدول ۳ ارائه شده است. طبق نتایج جدول ۳، مشاور در پیمان فیدیک با کسب ۳۹/۴۷٪ جبران خسارت در رویدادهای تفکیک شده و در مقایسه با شرایط مشاور و کارفرما در پیمان همسان ایران و فیدیک کمترین ریسک را دارا می‌باشد. کارفرما در شرایط عمومی قرارداد فیدیک با ۱۵/۷۹٪ جبران خسارت

و کسب پایین‌ترین درصد در مقایسه با شرایط کارفرما و مشاور در قرارداد همسان ایران و فیدیک باید بیشترین ریسک را متحمل گردد. میزان شرایط جبرانی ذکر شده به تفکیک هر شرایط عمومی در شکل‌های ۲ و ۳ نشان داده شده و به صورت کلی به ترتیب، برای مشاور در شرایط پیمان همسان ۲۶/۳۲٪، فیدیک ۳۹/۴۷٪ شرایط جبرانی وجود دارد و برای کارفرما در شرایط پیمان همسان ۱۸/۴۲٪ و فیدیک ۱۵/۷۹٪ از کل رویدادهای تفکیکی شرایط جبرانی وجود دارد که این موارد در شکل ۴ نشان داده شده است.

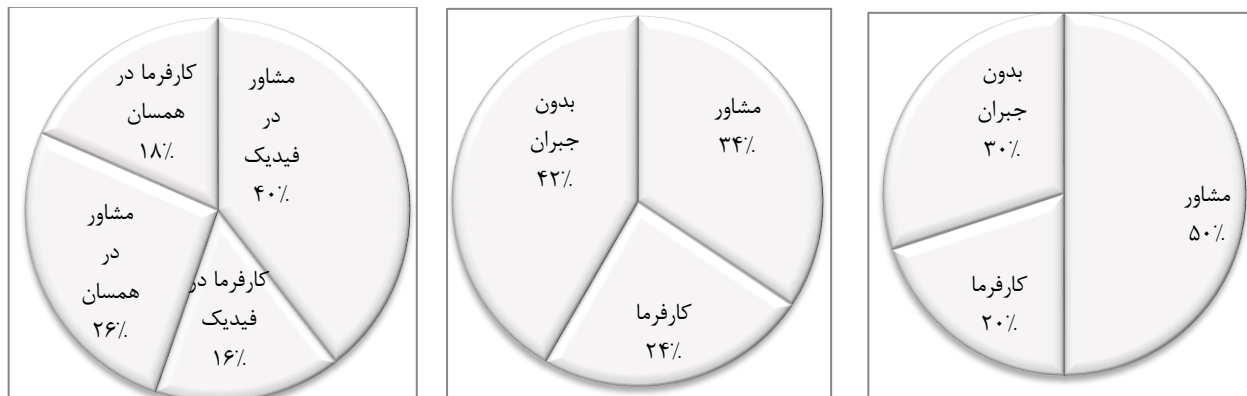
جدول ۱: رویدادهای دارای مغایرت در شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک

ردیف	رویداد	فیدیک	همسان	شرح مقایسه‌ای
۱	واگذاری منافع توسط مشاور بدون رضایت کتبی کارفرما	۱,۶,۱	۱-۲۹	در شرایط عمومی همسان، منافعی غیر از موضوع قرارداد ذکر شده که در بند ۱,۶,۱ شرایط عمومی فیدیک تنها منافع پولی قید شده است.
۲	واگذاری تعهدات تحت قرارداد بدون رضایت طرفین	۱,۶,۲	۲-۲۹	در بند ۲-۲۹ شرایط عمومی همسان، اختیار به کارفرما داده شده است که تمام یا قسمتی از تعهدات خود را به غیر واگذار کند، بدون ذکر الزام به موافقت مشاور. (مغایر با بند ۱,۶,۲ شرایط عمومی فیدیک، این اجازه به هیچ طرفی واگذار نشده است.)
۳	حقوق طراحی و مالکیت معنوی اسناد تهیه‌شده توسط مشاور	۱,۷,۱	۳۴	در ماده ۳۴ شرایط عمومی همسان، تمامی حقوق مدارک و گزارش‌های تهیه‌شده توسط مشاور متعلق به کارفرما ذکر شده است. (مغایرت با بند ۱,۷,۱ شرایط عمومی فیدیک، حقوق مدارک تهیه شده توسط مشاور، متعلق به مشاور است.)
۴	انتشار موارد مرتبط با خدمات توسط مشاور	۱,۹,۱	۳۴	۱. در ماده ۳۴ شرایط عمومی همسان، مشاور تنها می‌تواند مطالعات انجام شده را با نام خود در نشریات، سمینارها و ... انتشار دهد، اما در شرایط عمومی فیدیک، کلیه مواد مرتبط با خدمات ذکر شده است. ۲. در شرایط عمومی فیدیک تائید کارفرما مبنی بر انتشار مواد مرتبط با خدمات از سوی کارفرما تا ۲ سال از تکمیل یا فسخ خدمات الزام شده است اما در شرایط عمومی همسان قید زمانی آورده نشده و دائمی می‌باشد.
۵	اعلام تصمیمات کارفرما به صورت کتبی و صحیح	۲,۲,۱	۱-۱۱	ماده ۱۱ شرایط عمومی همسان، در مورد تسلیم مدارک و گزارش‌های مطالعات هر قسمت یا مرحله از خدمات در پایان مدت تعیین شده در شرایط خصوصی است که کارفرما ظرف یک ماه باید گزارش‌ها را بررسی کرده و در یک نوبت نظر خود را ارائه کند. اما در شرایط عمومی فیدیک، این ماده برای کلیه مواردی است که نیاز به نظر کتبی کارفرما بوده و مدت مشخصی برای اظهار نظر کارفرما و قید یک نوبت، ذکر نشده است.
۶	انجام پرداخت مشاور توسط کارفرما ۲۸ روز پس از دریافت درخواست مشاور	۲,۴,۱	۶-۱۶	در بند ۲,۴,۱ شرایط عمومی فیدیک، قید زیر ذکر شده است که در شرایط عمومی همسان نیامده است: "اگر کارفرما قصد هرگونه تغییر در تعهدات مالی داشته باشد، باید این امر را با جزئیات ویژگی‌های مربوطه به مشاور اطلاع بدهد".
۷	دریافت خسارت مشاور در صورت عدم دریافت حق الزحمه در مدت تعیین شده	۵,۲,۲	۸-۱۶	جبران خسارت معوق صورت حساب مشاور در شرایط عمومی همسان مازاد بر یک ماه برای تنها سه ماه و معادل فرمول زیر محاسبه می‌شود: مبلغی معادل حاصل ضرب نرخ سود سپرده سرمایه‌گذاری بلند مدت پنج ساله (مورد عمل در بانک‌های کشور) در مبلغی که پرداخت آن به تأخیر افتاده است. در صورتی که در شرایط عمومی فیدیک، دریافت خسارت به صورت روزانه به مبلغ معوق و به ارزش مورد توافق از تاریخ سررسید حساب می‌شود. (در شرایط عمومی فیدیک شرط سه ماهه برای پرداخت خسارت وجود ندارد)
۸	اختلاف در زمینه صورت حساب‌های مشاور	۵,۵,۱	۶-۱۶ ۷-۱۶	در ماده ۱۶ شرایط عمومی همسان، بند ارسال اعلان کارفرما مبنی بر عدم پرداخت صورت حساب مشاور وجود ندارد.

نتایج مقایسه آماری رویدادهای قابل جبران و غیرقابل جبران در دو قرارداد همسان از منظر دیگری در قالب جدول ۲ ارائه شده است.

طبق جدول ۲ رویدادهای قابل جبران برای مشاور در شرایط پیمان فیدیک و غیرقابل جبران در شرایط همسان بیشترین تعداد را در میان این مقایسه کسب کرده است. جدول ۲ نشان می‌دهد که مشاور در شرایط پیمان همسان ایران باید ریسک بیشتری را متحمل گردد زیرا در این شرایط رویدادهای قابل جبران کمتری نسبت به پیمان فیدیک وجود دارد. به عبارت ساده‌تر، میزان ریسک مهندسان مشاور در انعقاد قرارداد فیدیک بسیار کمتر از انعقاد قرارداد بر اساس قراردادهای همسان خدمات مشاوره ایران است و بالعکس. میزان ریسک کارفرما در انعقاد قرارداد فیدیک بیشتر از قرارداد همسان خدمات مشاوره ایران است. شاید یکی از دلایل این موضوع که ریسک کمتری در قرارداد

همسان فیدیک بر عهده مشاور گذاشته شده است، تدوین این قرارداد توسط فیدیک می‌باشد که ماهیت اعضای آنها مشاور هستند و دلیل دیگر این است که در اکثر قراردادهای همسان تدوین شده توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تا حدودی منافع کارفرمایان نسبت به منافع طرف دیگر قرارداد ترجیح بیشتری داده شده است.

شکل ۴: مقایسه جبران خسارت در شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک (%).

شکل ۳: جبران خسارت در شرایط پیمان همسان ایران (%).

شکل ۲: جبران خسارت در شرایط پیمان فیدیک (%).

جدول ۲: مقایسه آماری رویدادهای قابل جبران و غیرقابل جبران در شرایط عمومی همسان و فیدیک

ردیف	شرح	تعداد	درصد	شماره بند / ماده
۱	قابل جبران برای مشاور در شرایط پیمان همسان و غیرقابل جبران در شرایط پیمان فیدیک	۶	٪۲۰	۱۰،۱۱،۱۸،۲۴،۲۵،۲۸
۲	قابل جبران برای کارفرما در شرایط پیمان همسان و غیرقابل جبران در شرایط پیمان فیدیک	۴	٪۱۳/۴	۶،۷،۲۶،۲۹
۳	قابل جبران برای مشاور در شرایط پیمان فیدیک و غیرقابل جبران در شرایط پیمان همسان	۸	٪۲۶/۵	۴،۹،۱۲،۱۴،۱۶،۱۷،۲۲،۲۳
۴	قابل جبران برای کارفرما در شرایط پیمان فیدیک و غیرقابل جبران در شرایط پیمان همسان	۲	٪۶/۷	۲۰،۲۱
۵	قابل جبران برای مشاور در شرایط پیمان همسان و برای کارفرما در پیمان فیدیک	۰	٪۰	-
۶	قابل جبران برای کارفرما در شرایط پیمان همسان و برای مشاور در پیمان فیدیک	۲	٪۶/۷	۳،۵
۷	قابل جبران برای مشاور هم در شرایط پیمان همسان و هم در پیمان فیدیک	۶	٪۲۰	۱،۱۳،۱۵،۱۹،۲۷،۳۰
۸	قابل جبران برای کارفرما هم در شرایط پیمان همسان و هم در پیمان فیدیک	۲	٪۶/۷	۲،۸

۵-۳- تدوین ساختار شکست رویدادهای قابل جبران^۷

پس از تعیین رویدادهای دارای استحقاق جبران خسارت در شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک (مطابق جدول ۳)، این رویدادها بر اساس نوع ادعا، از نظر زمانی، هزینه‌ای، محدودهای و قراردادی^۸ مطابق شکل ۵ توسط محققین این مقاله طبقه‌بندی شدند. بر اساس ساختار شکست ارائه شده و تقسیم بندی ۳۰ رویداد جدول شماره ۳ در قالب ساختار شکست مشخص شد که رویدادهای هزینه‌ای ۵۰٪، قراردادی ۳۳/۳٪، زمانی ۱۰٪ و محدوده‌ای ۶/۷٪ از کل رویدادهای منتخب با قابلیت جبران خسارت را به خود اختصاص می‌دهند.

به این ترتیب رویدادهای منشأ دعاوی هزینه‌ای با نیمی از کل رویدادها، بیشترین تعداد را از میان رویدادهای موجود به خود اختصاص داده و نشان دهنده آن است که باید مورد توجه ویژه قرار گرفته و برای رفع و تصحیح آنها اقدامات لازم صورت پذیرد.

^۷ Claim Source Breakdown Structure (CSBS)

^۸ دسته‌بندی بر اساس حوزه‌های دانش مدیریت پروژه

شکل ۶: طبقه بندی رویدادهای منشا ادعا بر اساس نوع.

جدول ۳: اطلاعات جامع رویدادها از منظر شرایط قرارداد همسان فیدبک، ایران و خبرگان

اولویت اهمیت	نظر خبرگان (بخش سوم)						شرایط عمومی همسان (بخش دوم)			شرایط پیمان فیدبک (بخش اول)			رویداد	ردیف	
	شدت تأثیر	احتمال وقوع	نوع استحقاق			عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق			
			سایر	مجاز کردن زمان	اختیار فسخ										پرداخت خسارت
۱۳	۰/۵۱	۰/۴۲	۰	۰	۰/۷	۰/۳	کارفرما	۱-۲۹	منافعی غیر از موضوع قرارداد	کارفرما	۱,۶,۱	منافع پولی	کارفرما	۱	واگذاری تعهدات توسط مشاور به شخص ثالث
۳۰	۰/۵۶	۰/۴۷	۰/۱	۰/۱	۰/۲	۰/۶	مشاور	۲-۲۹	اختیار فسخ قرارداد	مشاور	۱,۶,۲	اختیار فسخ قرارداد	مشاور	۲	واگذاری تعهدات توسط کارفرما به شخص ثالث
۱۸	۰/۴۹	۰/۳۷	۰/۱	۰	۰/۷	۰/۲	کارفرما	-	-	-	۱,۶,۳	اختیار فسخ قرارداد	کارفرما	۳	انقراض یا فسخ قراردادهای فرعی توسط مشاور بدون رضایت کتابی کارفرما
۲	۰/۵۶	۰/۱۶	۰/۶	۰	۰/۱	۰/۳	کارفرما	۳۴	تمامی حقوق مادی و معنوی	کارفرما	۱,۷,۱	تمامی حقوق مادی و معنوی	مشاور	۴	استفاده از اسناد تهیه شده در پروژه برای پروژه‌های دیگر توسط مشاور
۱۰	۰/۴۹	۰/۴۷	۰/۳	۰/۱	۰/۱	۰/۵	مشاور	۳۴	تمامی حقوق مادی و معنوی	کارفرما	۱,۷,۱	تمامی حقوق مادی و معنوی	مشاور	۵	استفاده از اسناد تهیه شده برای پروژه‌های خاص در پروژه‌های دیگر توسط کارفرما
۴	۰/۵۶	۰/۵۱	۰/۰۵	۰	۰/۵	۰/۴۵	کارفرما	۴-۸	دریافت هزینه	کارفرما	-	-	-	۶	عدم انجام نظارت بر حسن

اولویت اهمیت	نظر خبرگان (بخش سوم)							شرایط عمومی همسان (بخش دوم)			شرایط پیمان فیدبک (بخش اول)			رویداد	ردیف
	شدت تأثیر	احتمال وقوع	نوع استحقاق				عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق		
			سایر	مجاز کردن زمان	اختیار فسخ	پرداخت خسارت									
														اجرای عملیات توسط مشاور	
۶	۰/۵۶	۰/۴۷	۰/۱	۰/۰۵	۰/۳۵	۰/۵	کارفرما	۳-۳	دریافت هزینه	کارفرما	-	-	-	اصلاح مدارک و گزارش‌های مشاور توسط کارفرما و کسر حق- الزحمه (ناشی از نقص انجام خدمات مشاور)	۷
۵	۰/۵۸	۰/۴۷	۰/۱	۰/۱۵	۰/۲	۰/۵۵	مشاور	۲۱ و ۲۳	دریافت هزینه	کارفرما	۴,۶,۱	دریافت هزینه	کارفرما	تعطیلی یا فسخ خدمات موضوع قرارداد توسط کارفرما	۸
۲۹	۰/۴۴	۰/۲۹	۰	۰	۰/۴	۰/۶	کارفرما	-	-	-	۴,۶,۲	دریافت هزینه	مشاور	تعطیلی یا فسخ قرارداد توسط مشاور	۹
۲۶	۰/۵۶	۰/۲۷	۰/۲	۰/۳	۰/۳	۰/۲	کارفرما/ مشاور	۲۸	افزایش زمان و دریافت هزینه	مشاور	-	-	-	حوادث قهری	۱۰
۱۲	۰/۵۸	۰/۳۷	۰/۱	۰/۵	۰/۰۵	۰/۳۵	مشاور	۴-۲	خاتمه قرارداد	مشاور	-	-	-	عدم ابلاغ هر مرحله از کار توسط کارفرما در مهلت تعیین شده	۱۱
۳	۰/۶۲	۰/۴۷	۰/۱	۰/۴	۰/۱	۰/۳	مشاور	۴-۱۱	اختیار مشاور	مشاور	-	-	-	عدم تصویب به موقع گزارش‌های مشاور	۱۲

اولویت اهمیت	نظر خبرگان (بخش سوم)						شرایط عمومی همسان (بخش دوم)			شرایط پیمان فیدبک (بخش اول)			رویداد	ردیف	
	شدت تأثیر	احتمال وقوع	نوع استحقاق			عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق			
			سایر	مجاز کردن زمان	اختیار فسخ										پرداخت خسارت
													توسط کارفرما		
۸	۰/۴۴	۰/۵۸	۰/۱	۰/۲	۰/۴	۰/۳	مشاور	۲-۳	افزایش زمان و دریافت هزینه	مشاور	۴,۳	دریافت هزینه	مشاور	تغییر در حدود خدمات موضوع پیمان توسط کارفرما	۱۳
۲۳	۰/۴	۰/۴۲	۰/۱۵	۰	۰/۲	۰/۶۵	مشاور	-	-	-	۲,۶,۳	دریافت هزینه	مشاور	تأمین پرسنل کارفرما توسط مشاور بدون دریافت حق الزحمه (در نظر نگرفتن به عنوان خدمات اضافی)	۱۴
۱	۰/۶	۰/۵۸	۰	۰/۲۵	۰/۲۵	۰/۵	مشاور	۳-۱۶ ۶-۱۶	دریافت هزینه	مشاور	۲,۹,۱ ۵,۲,۱	دریافت هزینه	مشاور	عدم پرداخت به موقع حق الزحمه مشاور توسط کارفرما	۱۵
۹	۰/۵۱	۰/۴۹	۰/۲	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۵	مشاور	-	-	-	۳,۲,۱	دریافت هزینه	مشاور	عدم پرداخت حق الزحمه خدمات اضافی توسط کارفرما	۱۶
۲۸	۰/۴	۰/۳۳	۰/۱	۰/۱	۰/۲	۰/۶	مشاور	-	-	-	۳,۲,۲	دریافت هزینه	مشاور	عدم پرداخت حق الزحمه خدمات استثنائی توسط کارفرما	۱۷

اولویت اهمیت	نظر خبرگان (بخش سوم)							شرایط عمومی همسان (بخش دوم)			شرایط پیمان فیدبک (بخش اول)			رویداد	ردیف
	شدت تأثیر	احتمال وقوع	نوع استحقاق				عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق		
			سایر	مجاز کردن زمان	اختیار فسخ	پرداخت خسارت									
۷	۰/۵۳	۰/۴۹	۰/۱	۰/۱	۰/۳	۰/۵	مشاور	۵-۲۱	دریافت هزینه	مشاور	-	-	-	عدم پرداخت هزینه‌های مربوط به دوران تعلیق خدمات توسط کارفرما	۱۸
۲۴	۰/۴۴	۰/۳۸	۰/۱	۰/۱۵	۰/۲۵	۰/۵	مشاور	۸-۱۶	دریافت هزینه	مشاور	۵,۲,۲	دریافت هزینه	مشاور	عدم پرداخت خسارت دیرکرد حق - الزحمه توسط کارفرما	۱۹
۱۵	۰/۵۸	۰/۳۶	۰/۱	۰/۱	۰/۵۵	۰/۲۵	مشاور	-	-	-	۵,۲,۳	دریافت هزینه	کارفرما	اعلام قصد عدم پرداخت حق - الزحمه توسط کارفرما	۲۰
۱۱	۰/۴۹	۰/۴۴	۰/۲	۰/۱	۰/۳	۰/۴	کارفرما	-	-	-	۶,۱,۱	دریافت هزینه	کارفرما	جبران خسارت مشاور در قبال اثبات نقض عملکردش (مهارت منطقی، مراقبت و دقت)	۲۱
۱۹	۰/۳۸	۰/۴۷	۰/۱	۰/۱	۰/۳	۰/۵	مشاور	-	-	-	۶,۲,۲	دریافت هزینه	مشاور	جبران خسارت کارفرما در قبال اثبات نقض عملکردش	۲۲
۲۵	۰/۳۳	۰/۴۷	۰/۲	۰	۰/۲	۰/۶	کارفرما	-	-	-	۷,۱,۱	دریافت هزینه	کارفرما	عدم تهیه بیمه مسئولیت مدنی	۲۳

اولویت اهمیت	نظر خبرگان (بخش سوم)							شرایط عمومی همسان (بخش دوم)			شرایط پیمان فیدبک (بخش اول)			رویداد	ردیف
	شدت تأثیر	احتمال وقوع	نوع استحقاق				عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق		
			سایر	مجاز کردن زمان	اختیار فسخ	پرداخت خسارت									
														طراحی توسط مشاور (هزینه بیمه در حق - الزحمه لحاظ شده است)	
۲۷	۰/۴۲	۰/۳۳	۰/۲	۰	۰/۳۵	۰/۴۵	کارفرما	-	-	-	۷,۱,۱	دریافت هزینه	کارفرما	عدم اقدام جهت بیمه نمودن تجهیزات خاص کارفرما توسط مشاور (هزینه بیمه در حق - الزحمه لحاظ شده است)	۲۴
۲۱	۰/۴	۰/۴۴	۰/۲	۰	۰/۰۵	۰/۷۵	مشاور	-	-	-	۷,۱,۲	دریافت هزینه	مشاور	عدم پرداخت اضافه هزینه بیمه توسط کارفرما در دوران تأخیر مجاز	۲۵
۲۲	۰/۴	۰/۴۴	۰/۴	۰	۰	۰/۶	مشاور	-	-	-	۷,۱,۲	دریافت هزینه	مشاور	عدم پرداخت اضافه هزینه بیمه توسط کارفرما در دوران تأخیر غیرمجاز	۲۶
۱۶	۰/۴۹	۰/۴۲	۰/۱	۰	۰/۳	۰/۶	مشاور	۱۴	دریافت هزینه	مشاور	-	-	-	آزاد نساختن تضمین حسن	۲۷

اولویت اهمیت	نظر خبرگان (بخش سوم)						شرایط عمومی همسان (بخش دوم)			شرایط پیمان فیدیک (بخش اول)			رویداد	رتبه	
	شدت تأثیر	احتمال وقوع	نوع استحقاق			عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق	ماده مرتبط	نوع استحقاق	عامل مستحق			
			سایر	مجاز کردن زمان	اختیار فسخ										پرداخت خسارت
													انجام کار مشاور توسط کارفرما		
۱۴	۰/۵۱	۰/۴۲	۰/۱	۰/۱	۰/۱	۰/۵	مشاور	دریافت هزینه	۱۷	مشاور	-	-	-	عدم پرداخت مبلغ پیش پرداخت خدمات مشاور توسط کارفرما	۲۸
۲۰	۰/۳۸	۰/۴۷	۰/۲	۰/۳۵	۰/۱۵	۰/۵	کارفرما	دریافت هزینه	۲۰	کارفرما	-	-	-	جبران خسارت تأخیر غیرمجاز مشاور	۲۹
۱۷	۰/۴۶	۰/۴	۰/۱	۰/۳	۰/۱	۰/۵	کارفرما/ مشاور	دریافت هزینه و افزایش زمان	۲۰	مشاور	۴,۴,۲	دریافت محدوده، هزینه و افزایش زمان	مشاور	جبران خسارت تأخیر مجاز مشاور	۳۰

۶- ارزیابی مقایسه تطبیقی شرایط عمومی همسان قراردادهای خدمات مشاوره ایران و فیدیک

برای داوری، تأیید و تصحیح نتایج به دست آمده از مقایسه و بررسی تطبیقی دو قرارداد همسان خدمات مشاوره ایران و فیدیک در بخش‌های قبلی، پرسشنامه‌ای تدوین شد تا عامل مستحق (ادعا کننده)، نوع استحقاق (پرداخت خسارت، اختیار فسخ، مجاز کردن زمان و سایر) و همچنین احتمال وقوع و شدت تأثیر رویدادها از نظر خبرگان مورد بررسی قرار گیرد.

جمع بندی نتایج پرسشنامه‌های تکمیل شده توسط خبرگان در جدول ۳ و تحلیل آنها به شرح ردیف‌های ۶-۱ الی ۶-۴ ارائه شده است.

۶-۱- شناسایی و اولویت بندی مهم ترین رویدادهای قابل جبران

برای تعیین مهم ترین رویدادها در میان رویدادهای منتخب از دیدگاه خبرگان، دو معیار میزان احتمال وقوع و شدت تأثیر آن بر اساس طیف لیکرت مورد ارزیابی قرار گرفت که درصد نهایی از مجموع حاصل ضرب درصد هر امتیاز در درجه امتیاز به دست آمده و در انتها نرمال سازی امتیازات صورت پذیرفته است. امتیاز نهایی هر رویداد از حاصل ضرب میزان احتمال در شدت وقوع هر رویداد به دست آمده است. از میان ۳۰ رویداد شناسایی شده طی مقایسه تطبیقی (رویدادهای مندرج در جدول ۳)، ۱۰ رویداد مهم بر اساس نظر خبرگان تعیین و در قالب جدول ۴ شده است.

۶-۲- مقایسه عامل استحقاق پیشنهادی برای هر رویداد

نتیجه حاصل از مقایسه کمی رویدادهای شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک که به صورت جدول شماره ۵ ارائه شده است، حاکی از آن است که بیشترین رویدادهای قابل جبران در شرایط همسان ایران و برای مشاور پیش بینی شده است.

جدول ۴: مهم ترین رویدادهای منشا ادعا از نظر خبرگان

ردیف	شماره رویداد	رویداد	احتمال وقوع	شدت تأثیر	امتیاز نهایی
۱	۱۵	عدم پرداخت به موقع حق الزحمه مشاور توسط کارفرما	۰/۵۸	۰/۶	۰/۳۴۸
۲	۴	استفاده از اسناد تهیه شده در پروژه برای پروژه‌های دیگر توسط مشاور	۰/۶	۰/۵۶	۰/۳۳۶
۳	۱۲	عدم تصویب به موقع گزارشات مشاور توسط کارفرما	۰/۴۷	۰/۶۲	۰/۲۹۱۴
۴	۶	عدم انجام نظارت بر حسن اجرای عملیات توسط مشاور	۰/۵۱	۰/۵۶	۰/۲۸۵۶
۵	۸	تعطیل یا فسخ خدمات موضوع قرارداد توسط کارفرما	۰/۴۷	۰/۵۸	۰/۲۷۲۶
۶	۷	اصلاح مدارک و گزارش‌های مشاور توسط کارفرما و کسر حق الزحمه (ناشی از نقص انجام خدمات مشاور)	۰/۴۷	۰/۵۶	۰/۲۶۳۲
۷	۱۸	عدم پرداخت هزینه‌های مربوط به دوران تعلیق خدمات توسط کارفرما	۰/۴۹	۰/۵۳	۰/۲۵۹۷
۸	۱۳	تغییر در حدود خدمات موضوع پیمان توسط کارفرما	۰/۵۸	۰/۴۴	۰/۲۵۵۲
۹	۱۶	عدم پرداخت حق الزحمه خدمات اضافی توسط کارفرما	۰/۴۹	۰/۵۱	۰/۲۴۹۹
۱۰	۱۵	استفاده از اسناد تهیه شده برای پروژه‌ای خاص در پروژه‌های دیگر توسط کارفرما	۰/۵۸	۰/۶	۰/۳۴۸

جدول ۵: مقایسه کمی رویدادهای شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک از منظر عامل و پیش بینی جبران

زمینه موضوعی	قرارداد همسان ایران	قرارداد همسان فیدیک
رویدادهای قابل جبران برای مشاور	۱۲	۱۴
رویدادهای قابل جبران برای کارفرما	۸	۴
انواع رویدادها از منظر عامل و پیش‌بینی جبران	۸	۶
رویدادهای غیر قابل جبران برای مشاور	۸	۶
رویدادهای غیر قابل جبران برای کارفرما	۲	۴

همچنین با توجه به مقایسه عامل استحقاق از منظر سه دیدگاه شرایط عمومی همسان ایران، فیدیک و خبرگان (نتایج ستون‌های اول بخش‌های ۱ الی ۳ جدول ۳)، در ۵ رویداد از میان ۳۰ رویداد تعیین شده عامل استحقاق از هر سه منظر یکسان بوده، برای ۱۵ رویداد در دو منظر یکسان بوده و از یک منظر عاملی معرفی نشده و برای ۱۰ رویداد نظرات متفاوتی از دو یا سه منظر مورد بررسی معرفی شده است. مقایسه نتایج فوق در شکل ۶ ارائه شده است.

شکل ۶: بررسی عامل مستحق از منظر پیمان همسان ایران، فیدیک و خبرگان.

۳-۶- بررسی نوع استحقاق هر رویداد در شرایط عمومی همسان ایران، فیدیک و خبرگان

طبق مقایسه تطبیقی نوع استحقاق برای ۳۰ رویداد از منظر دو شرایط عمومی همسان و فیدیک، شناسایی و در جدول ۳ ارائه شده است. به منظور استخراج نظر خبرگان در این زمینه چهار نوع استحقاق شامل پرداخت خسارت، اختیار فسخ، مجاز کردن زمان و سایر انتخاب و طی پرسشنامه نظر خبرگان در رابطه با آنها جمع‌آوری گردید که بر اساس نتایج به دست آمده (بخش سوم جدول ۳) برای هر گزینه، امتیازی به دست آمد که برای تمایز بهتر میان گزینه‌ها به صورت درصد ارائه شد. به این ترتیب استحقاقی که درصد بالاتری را از میان گزینه‌ها برای هر رویداد کسب نموده است به عنوان نوع استحقاق از نظر خبرگان در نظر گرفته شده است.

در مقایسه آماری تعداد رویدادهای دارای استحقاق در شرایط عمومی همسان و فیدیک از منظر نوع آنها (محدوده، زمان، هزینه و قرارداد)، بیشترین تعداد رویدادهای دارای استحقاق در شرایط عمومی فیدیک با ۱۱ رویداد زمینه موضوعی هزینه ای و در شرایط عمومی همسان ایران با ۸ رویداد در زمینه موضوعی قراردادی می‌باشند.

جدول ۶: مقایسه آماری تعداد رویدادهای دارای استحقاق از منظر نوع آنها

زمینه موضوعی	قرارداد همسان ایران	قرارداد همسان فیدیک
محدوده	۱	۲
زمانی	۱	۳
هزینه‌ای	۶	۱۱
قراردادی	۸	۷

در ادامه به بررسی کمی نوع استحقاق که برای رویدادهای قابل جبران در شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک پیش بینی شده، پرداخته شده است. بدین ترتیب و بر اساس جدول شماره ۷، بیشترین تعداد استحقاق هم در شرایط عمومی همسان ایران و هم در شرایط عمومی همسان فیدیک، دریافت هزینه به ترتیب با تعداد ۱۲ رویداد و ۱۷ رویداد می‌باشد.

جدول ۷: مقایسه آماری نوع استحقاق در شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک

زمینه موضوعی	قرارداد همسان ایران	قرارداد همسان فیدیک
دریافت هزینه	۱۲	۱۷
افزایش زمان	۲	۱
اختیار فسخ	۱	۲
افزایش محدوده	-	۱
تمامی حقوق مادی و معنوی	۲	۲
سایر	۲	-

بر اساس مقایسه شرایط عمومی همسان ایران و فیدیک و نظر خبرگان، برای ۱۹ رویداد در دو یا هر سه حالت، استحقاق یکسانی به دست آمده است، اما در ۱۱ رویداد دیگر، اختلاف وجود دارد که به صورت جدول ۸ نشان داده شده است.

جدول ۸: رویدادهای با نوع استحقاق متفاوت از لحاظ شرایط پیمان همسان ایران، فیدیک و خبرگان

ردیف	رویداد	پیمان فیدیک	پیمان همسان	نظر خبرگان		
				پرداخت خسارت	اختیار فسخ	مجاز کردن زمان سایر
۱	واگذاری تعهدات توسط مشاور به شخص ثالث	منافع پولی	منافعی غیر از موضوع قرارداد	۰/۳	۰/۷	۰
۲	واگذاری تعهدات توسط کارفرما به شخص ثالث	اختیار فسخ قرارداد	اختیار فسخ قرارداد	۰/۶	۰/۲	۰/۱
۳	استفاده از اسناد تهیه شده برای پروژه‌های خاص در پروژه‌های دیگر توسط کارفرما	تمامی حقوق مادی و معنوی	تمامی حقوق مادی و معنوی	۰/۵	۰/۱	۰/۳
۴	عدم انجام نظارت بر حسن اجرای عملیات توسط مشاور	-	دریافت هزینه	۰/۴۵	۰/۵	۰/۰۵
۵	اصلاح مدارک و گزارش‌های مشاور توسط کارفرما و کسر حق الزحمه (ناشی از نقض انجام خدمات مشاور)	-	دریافت هزینه	۰/۵	۰/۳۵	۰/۱
۶	عدم تصویب به موقع گزارشات مشاور توسط کارفرما	-	تصویب قطعی	۰/۳	۰/۱	۰/۴
۷	تغییر در حدود خدمات موضوع پیمان توسط کارفرما	دریافت هزینه	افزایش زمان و دریافت هزینه	۰/۳	۰/۴	۰/۱
۸	اعلام قصد عدم پرداخت حق الزحمه توسط کارفرما	دریافت هزینه	-	۰/۲۵	۰/۵۵	۰/۱
۹	جبران خسارت مشاور در قبال اثبات نقض عملکردش (مهارت منطقی، مراقبت و دقت)	دریافت هزینه	-	۰/۴	۰/۳	۰/۲
۱۰	عدم اقدام جهت بیمه نمودن تجهیزات خاص کارفرما توسط مشاور (هزینه بیمه در حق الزحمه لحاظ شده است)	دریافت هزینه	-	۰/۴۵	۰/۳۵	۰/۲
۱۱	جبران خسارت تأخیر مجاز مشاور	دریافت محدوده، هزینه و افزایش زمان	دریافت هزینه و افزایش زمان	۰/۵	۰/۱	۰/۳

۶-۴- مقایسه کلی رویدادها از سه منظر

با توجه به نتایج فوق در ۱۲ مورد از میان رویدادهای مهم با قابلیت جبران خسارت، اختلاف کلی در نوع یا عامل استحقاق در میان خبرگان و شرایط پیمان همسان ایران و فیدیک وجود دارد. این موارد در جدول شماره ۹ ارائه شده است.

۷- نتیجه‌گیری

نتایج مهم این تحقیق به شرح زیر می‌باشد:

- ریسک مهندسان مشاور در انعقاد قرارداد همسان خدمات مشاوره ایران خیلی بیشتر از انعقاد قرارداد همسان فیدیک می‌باشد. به عبارت دیگر بیشترین میزان جبران خسارت برای مشاوران در قرارداد همسان فیدیک لحاظ شده است.
- ریسک کارفرمایان در انعقاد قرارداد فیدیک بیشتر از قرارداد همسان خدمات مشاوره ایران می‌باشد.
- در مقایسه میزان پیش بینی جبران خسارت در قرارداد همسان ایران برای مشاوران و کارفرمایان، بیشترین میزان آن برای مشاوران در نظر گرفته شده است.
- بیشتر مفاد در شرایط عمومی همسان ایران بدون در نظر گرفتن جبران خسارت می‌باشند. در صورتی که تعداد بندهای بدون پیش بینی موارد جبران خسارت در قرارداد همسان فیدیک کمتر بوده و ۵۰٪ مفاد آن دارای پیش‌بینی‌های لازم برای جبران خسارت مربوط به مشاوران می‌باشند.

- در میان رویدادهای با منشا ادعای زمانی، هزینه‌ای، محدوده‌ای و قراردادی رویدادهای منشأ دعاوی هزینه‌ای بیشترین تعداد را از میان رویدادهای موجود (به میزان ۵۰٪) به خود اختصاص داده‌اند.
- در مطالعه انواع رویدادهای قابل جبران در شرایط عمومی همسان ایران، بیشتر رویدادها در زمینه اختیارات و زمینه موضوعی قراردادی و با اختلاف اندک پس از آن در زمینه هزینه‌ای می‌باشد در صورتی که در شرایط عمومی فیدیک، بیشتر رویدادها در زمینه هزینه‌ای می‌باشند.
- در بررسی نوع استحقاق پیش بینی شده هم در شرایط عمومی همسان ایران و هم در شرایط عمومی فیدیک مشخص گردید، در حدود ۷۰٪ از رویدادهای قابل جبران، جبران خسارت به عنوان جبران پیش بینی شده است.

۸- پیشنهادات

با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان جهت بهبود شرایط عمومی قراردادهای خدمات همسان مشاوره داخلی و فیدیک مواردی به شرح تعیین شده در جدول ۷ در متن آنها اضافه نمود.

جدول ۹: موارد اختلاف از سه منظر

ردیف	رویداد	شرایط فیدیک		شرایط همسان		خبرگان	
		عامل مستحق	نوع استحقاق	عامل مستحق	نوع استحقاق	عامل مستحق	نوع استحقاق
۱	واگذاری تعهدات توسط مشاور به شخص ثالث	کارفرما	منافع پولی	کارفرما	منافعی غیر از موضوع قرارداد	کارفرما	اختیار فسخ
۲	واگذاری تعهدات توسط کارفرما به شخص ثالث	مشاور	اختیار فسخ قرارداد	مشاور	اختیار فسخ قرارداد	مشاور	پرداخت خسارت
۳	استفاده از اسناد تهیه شده در پروژه برای پروژه‌های دیگر توسط مشاور	مشاور	تمامی حقوق مادی و معنوی	کارفرما	تمامی حقوق مادی و معنوی	کارفرما	سایر
۴	استفاده از اسناد تهیه شده برای پروژه‌های خاص در پروژه‌های دیگر توسط کارفرما	مشاور	تمامی حقوق مادی و معنوی	کارفرما	تمامی حقوق مادی و معنوی	مشاور	دریافت هزینه
۵	عدم انجام نظارت بر حسن اجرای عملیات توسط مشاور	-	-	کارفرما	دریافت هزینه	کارفرما	اختیار فسخ/ دریافت هزینه
۶	تعلیق یا فسخ خدمات موضوع قرارداد توسط کارفرما	کارفرما	دریافت هزینه	کارفرما	دریافت هزینه	مشاور	دریافت هزینه
۷	تعلیق یا فسخ قرارداد توسط مشاور	مشاور	دریافت هزینه	-	-	کارفرما	دریافت هزینه
۸	حوادث قهری	-	-	مشاور	افزایش زمان و دریافت هزینه	کارفرما/ مشاور	اختیار فسخ/ افزایش زمان
۹	عدم ابلاغ هر مرحله از کار توسط کارفرما در مهلت تعیین شده	-	-	مشاور	خاتمه قرارداد	مشاور	اختیار فسخ/ دریافت هزینه
۱۰	عدم تصویب به موقع گزارشات مشاور توسط کارفرما	-	-	مشاور	اختیار مشاور	مشاور	افزایش زمان
۱۱	تغییر در حدود خدمات موضوع پیمان توسط کارفرما	مشاور	دریافت هزینه	مشاور	افزایش زمان و دریافت هزینه	مشاور	اختیار فسخ
۱۲	اعلام قصد عدم پرداخت حق الزحمه توسط کارفرما	کارفرما	دریافت هزینه	-	-	مشاور	اختیار فسخ

جدول ۱۰: موارد پیشنهادی جهت اعمال در شرایط عمومی همسان ایران یا فیدیک

موارد پیشنهادی جهت اعمال به شرایط عمومی همسان ایران		موارد پیشنهادی جهت اعمال به شرایط عمومی همسان فیدیک	
ردیف	رویداد	ردیف	رویداد
۱	انعقاد یا فسخ قراردادهای فرعی توسط مشاور	۱	اصلاح مدارک و گزارش‌های مشاور توسط کارفرما و کسر حق الزحمه (ناشی از نقص انجام خدمات مشاور)
۲	در نظر گرفتن حق الزحمه مشاور در صورت تأمین پرسنل کارفرما	۲	موارد منتج از عدم پرداخت هزینه‌های مربوط به دوران تعلیق خدمات توسط کارفرما
۳	موارد منتج از عدم پرداخت حق الزحمه خدمات اضافی توسط کارفرما	۳	موارد منتج از آزاد نساختن تضمین حسن انجام کار مشاور توسط کارفرما
۴	موارد منتج از عدم پرداخت حق الزحمه خدمات استثنائی توسط کارفرما	۴	پرداخت مبلغ پیش‌پرداخت خدمات مشاور توسط کارفرما
۵	حداکثر خسارت قابل جبران توسط مشاور در قبال اثبات نقض عملکردش (مهارت منطقی، مراقبت و دقت)	۵	پرداخت خسارت تأخیر غیرمجاز توسط مشاور
۶	جبران خسارت توسط کارفرما در قبال اثبات نقض عملکردش		
۷	موارد منتج از عدم تهیه بیمه مسئولیت مدنی طراحی توسط مشاور (هزینه بیمه در حق الزحمه لحاظ شده است)		
۸	عدم اقدام جهت بیمه نمودن تجهیزات خاص کارفرما توسط مشاور (هزینه بیمه در حق الزحمه لحاظ شده است)		
۹	پرداخت اضافه هزینه بیمه توسط کارفرما در دوران تأخیر مجاز		

مراجع

- [1] Ghorbani, A., Shakeri, E. (2005). "Investigation on contractor claim's reasons and controlling procedure in civil projects", M.S. thesis, faculty of civil engineering and environment, Amir kabir university. p. 82
- [2] Khaniki, M. (2012). "Consultant's role in projects", cultrul studies and humanities research center.
- [3] Taheri khoram abad, D., Rezvanian, O. (2014). "Claim management comparison overview in FIDIC contracts", Contract Journal. P. 2.
- [4] Brewer, G. (1983). "What is a claim ?" Contract Journal. p . 14
- [5] Strategic planning and controlling deputy, (2012). "Technical and administrative system", www.mporg.ir
- [6] Technical and administrative system (1997). "General condition and agreement of typical consultant contracts (issue 3418)".
- [7] Strategic planning and controlling deputy, (2013). "Consultant's supervision services fees and selection instructive guideline".
- [8] ACSE. (1995). Construction bid ability, Constructability and Operability.
- [9] Consultant and contractor's office (2007). "Consultants qualification regulation", Strategic planning and controlling deputy.
- [10] Parchami Jalal, M., Taghi Zade, E., Saghi, B., (1012). "Risk allocation study in contractors general contracts (three parties)", M.S. thesis, P. 39-50.
- [11] Khanzadi, Sh., Yousefi, M., Dabirian, M., (2010). "Heirarchy and sensitive analysis on important claim reasons", M.S. thesis, P. 48-52.
- [12] International Federation of Consulating Engineering (FIDIC), www.fidic.org
- [13] FIDIC, (2017). "Client/Consultant Model Services Agreement (White Book)- 5th Edition (white book)", Iran consulting engineering group.
- [14] Parchamin Jalal, M., Jafari, S., (2014). "Common contractual contractor's claims analysis in B and DB contracts of urban deep homing", M.S. thesis.
- [15] Parchamin Jalal, M., Hosseingholi, M., (2013). "Engineering challenges analysis of partnership group for DB prohects and offering solutions", M.S. thesis.

- [16] Talkhabi, H., Golabchi, M., (2014). "Contractor claim reason analysis in civil DB underground projects", tunneling and underground space engineering journal, volume 3, No. 1.
- [17] Ebrahimi, N., Borzoie, S., Ghavami, Sh., (2014). "Consultant's services contracts and their general challenges", 9th international confrence of project management.